

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-277-7-251>

MODERN TRENDS IN EDUCATIONAL SERVICES OF UNIVERSITIES

ОТМЛАР ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИДАГИ ЗАМОНАВИЙ ТРЕНДЛАР

Kholmatov B. A.

*PhD, Associated Professor,
Head of the Department of Finance
Fergana State University
Fergana, Uzbekistan*

Холматов Б. А.

*Иқтисод фанлари номзоди, доцент,
“Молия” кафедраси мудири,
Фаргона давлат университети
Фаргона, Ўзбекистон*

Ривожланган мамлакатлар тажрибаси шуни кўрсатадики, таълим хизматлари, айниқса, олий таълим соҳасидаги хизматлар ҳар қандай давлатнинг жадал иқтисодий, илмий ва маданий ривожланишининг муҳим шартини ҳисобланади.

Шу муносабат билан давлат олдида таълим хизматлари бозорини ривожлантириш бўйича муҳим савол туради. Бозор турли йўللار билан ривожланиши мумкин. Бироқ бу борадаги хорижий мамлакатлар тажрибасини қўллаш энг тез ва қулай усулдир. Хорижий тажриба шуниси билан фойдали ва зарурки, ҳар қандай бозорни ривожлантириш моделининг натижаларини, унинг асосий нюансларини аниқ кўриш ва шундан келиб чиқиб, ушбу ривожланиш модели мамлакатимизга мос келадими ёки йўқми, деган хулосага келиш мумкин [1, 24-6].

Аввало, турли мамлакатларда электрон таълимга асосланган таълим соҳасида бозорнинг ривожланиш даражасини кўриб чиқайлик.

Келинг, Франциядан бошлайлик. Франция таълим тизими дунёдаги барча университетлар умумий таълим мажмуасини ифодалаши кераклигига содиқдир. Мамлакатимиз давлат университети бу оғир шароитга мослаша оладими ёки йўқми, бу катта савол. Франция компьютер ҳуқуқлари, онлайн таълимни жорий этиш ва ногиронлар учун электрон таълимни тақдим этишни ўз ичига олган e-Europe дастурига бошчилик қилади [2, 146-6].

Европада "Электрон Болонья" сиёсати амалга оширилиб, унинг моҳияти Европадан ва бошқа мамлакатлардан келган талабаларни ўқитиш учун шартли ўқув жойини шакллантиришдир, яъни одамлар

таълим олиш учун энди у ёки бу жойга келиши шарт эмас, улар жой ва вақтни ўзлари танлайдилар.

Электрон таълимни шакллантиришда ягона эътибор – интернет, e-learning кўмагида фойдаланиладиган ўқув материалларини кундалик ишлаб чиқишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Умуман олганда, мамлакатимизда кекса фуқароларнинг 2,5 фоизи ҳар йили қайта тайёрлашдан ўтади. Таққослаш учун, хорижий мамлакатларда бу кўрсаткич қуйидагича: қуёш чиқадиган мамлакат (Япония)да бу коэффициэнт 80%, АҚШ эса 70%, Европада 60% [3, 24-6].

Компьютер технологияларининг оммавийлиги, алоқа воситаларининг ривожланиши ва фаолиятнинг барча соҳаларида янги ахборот муҳитининг пайдо бўлиши таълим тизимига, айниқса пандемия шароитида катта таъсир кўрсатди [4, 43-6]. Мамлакатнинг электрон таълим тизимига ўтишга тайёрлиги кўрсаткичларидан бири, ҳеч бўлмаганда, таълим муассасаларининг шахсий компьютерлар ва интернет билан таъминланганлик кўрсаткичидир.

Сўнгги йилларда айрим мамлакатларда бу кўрсаткич сезиларли даражада ошди. Компьютер парклари жадал суръатлар билан ўсиб бораётганига қарамай, компьютер билимига эга бўлган ўқувчиларимизнинг савияси ҳали ҳам Европа даражасидан паст. ЕИда ҳар 100 та ўқувчига 11 та шахсий компьютер тўғри келади, улардан 10 таси интернет тармоғига уланган [5, 647-6].

1-жадвал

ЕИ ва Россия таълим муассасаларида 100 та ўқувчига тўғри келадиган шахсий компьютерлар сони

Мамлакатлар	Шахсий компьютерлар	Улардан, интернетга таъминланганлари
Россия	7,1	4,3
Дания	27,3	26,3
Норвегия	24,2	22,7
Нидерландия	21	20
Люксембург	19,8	18,3
Буюк Британия	19,8	18,5

Ривожланган мамлакатларда олий таълим соҳасида кўпжаб жаҳон трендлари мавжуд, аммо таълим хизматлари бозорини ривожлантиришга эришиш учун ривожланган давлатлар амал қиладиган 3 та асосий тенденцияни алоҳида таъкидламоқчиман.

1. Таълим хизматларининг кафолатланганлиги. АҚШнинг бу йўналишдаги тажрибаси диққатга сазовордир. Давлат олий таълимни, шунингдек, ўрта таълимни ҳамма учун очик қилишга интилади.

2. Университетлар ва бизнес ўртасидаги ҳамкорликни ривожлантиришга кўмаклашиш. Ушбу йўналиш доирасида мамлакатимиз олий таълим муассасаларини молиялаштиришни кўпайтириш, янги технологияларни жорий этиш, мамлакатнинг таълим соҳасида рақобатбардошлигини оширишга интилмоқда. АҚШда олий ўқув юртлари янги технологияларни қўллаш соҳасида саноат марказлари билан интеграция қилинмоқда.

3. Таълим хизматлари экспортини шакллантириш. Таълим соҳасидаги етакчи давлатлар (АҚШ, Буюк Британия, Австралия) экспорт учун мақсадли умумий дастурларни ишлаб чиқмоқда.

2-жадвал

Турли мамлакатлардаги таълим тизимининг қиёсий таҳлили
[6, 135-6]

Белгиси	Россия	АҚШ	Япония	Буюк Британия	Германия	Франция
Узлуксиз яратиш тамойилини амалга ошириш даражаси	етарлича ривожланмаган	Ривожланган	Ҳа, лекин корхоналарда кўшимча таълимнинг устунлиги билан	Ҳа, лекин замонавий шароитда самарасиз		
Хукумат таъсири даражаси	Юқори даражадаги марказлаштириш	Марказсизлаштиришнинг юқори даражаси	Юқори даражадаги марказлаштириш	Профессионал тайёргарликни бошқаришнинг тармоқли тамойили	Давлат конунчилик ва молиялаштириш орқали таъсир қилади	Юқори даражадаги марказлаштириш
Таълим турли даражаларининг мувофиқлиги	Мувофиқ эмас	Мувофиқ	Мувофиқ	Алоҳида олинган мамлакатда ўрнига эга, лекин Европа Иттифоқида уйғунлаштирилмаган		

Мамлакатимизда 36 миллиондан ортик аҳоли истиқомат қилади, шундан 17 миллионга яқини меҳнаткашлар [7, 34-6] ва уларнинг ҳеч бири ишдан кейин ўқишга боришга рози бўлмайди. Шунинг учун

электрон таълим бир қатор афзалликларга эга. Электрон таълимнинг афзаллиги шундаки, сиз исталган жойда ва ҳамма нарсада (бу телефон ёки компьютер бўлиши мумкин) ўрганишингиз мумкин.

Бироқ бу дастур бир қатор афзалликларга эга бўлиши билан бирга, кўплаб қийинчиликларга ҳам эга. Таълим хизматлари бозори ҳаётнинг бошқа кўплаб соҳалари билан чамбарчас боғлиқ. Бу таълим соҳасидаги инновациялар, албатта, жамиятдаги ўзгаришларга таъсир қилишини кўрсатади. Айниқса, бу ўзгаришлар меҳнат бозори ва ижтимоий сиёсатга таъсир қилиши мумкин.

Таълим хизматлари бозорини ривожлантириш бўйича Европа тажрибасини кўрайлик. Европа таълим тизими энг сифатли таълим тизими ҳисобланади. Мазкур олий таълим тизими магистратура дастурини 1 йил ичида ўзлаштириш имконини берадиган тарзда тузилгани билан қизик. Бу кўп вақтни тежайди. Бироқ жамиятни тегишли тайёргарликсиз бошқа мамлакатларда таълим хизматлари бозорини ривожлантириш моделини қабул қилиб бўлмайди. Ҳар бир давлат бир-биридан фарқ қилганлиги сабабли, мамлакатлар иқтисодий ривожланишда ҳам, сиёсий ривожланишда ҳам мутлақо бир хил бўлиши мумкин эмас.

Бозорни ривожлантиришнинг ҳар бир модели маълум бир мамлакат бозори эҳтиёжларига асосланади ва турли мамлакатларнинг эҳтиёжлари бутунлай бошқача. Шу боис, қўшни давлатлар тажрибасини ўзлаштирган тақдиримизда ҳам ривожланиш моделини ўзимизча ўзгартиришимиз керак.

Таълим хизматлари бозори муаммоси нафақат шахс, ташкилот, давлат, балки бутун дунё ҳамжамиятининг муҳим таркибий қисмидир. Мамлакат ривожини, унинг бошқа давлатлар қаторидаги ўрни бўлажак мутахассисларни тайёрлаш сифатига боғлиқ.

Буларнинг барчасидан қуйидаги хулосалар чиқаришимиз мумкин: рақобат мавжуд бўлмаганда ҳар қандай бозорнинг фаолияти ва шаклланишига йўл қўйилмайди. Рақобат давлат иқтисодиётини шакллантиришнинг муҳим таркибий қисми ҳисобланади.

Рақобат – бу динамик жараён бўлиб, унда иштирокчилар ўзларининг мавжудлиги учун янада қулай шарт-шароитларни амалга ошириш ва рақобатчилардан устунликларга эришиш учун бир-бирлари билан курашадилар, бунинг натижасида инновацион жараёнлар фаоллашади, ташкилот фаолияти самарадорлиги ошади.

Adabiyotlar:

1. Мирзакаримова, М. М. (2022). Инновацион тараққиёт йўлига ўтиш даврида илмий-ишлаб чиқариш-таълим кластерини ташкил қилиш масалалари. *Журнал инновации в экономике*, 5(4).
2. Xolmatov, B., & Isakov, M. (2018). Ишлаб чиқариш ташкилий-ҳуқуқий асосларини янада такомиллаштиришнинг тежамкорликка таъсири. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, (3), 143–151.
3. Kholmatov, B. A. (2020). Development Of The Saving Factor In The Agriculture Of Uzbekistan. *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 2(12), 23–26.
4. Mirzakarimova, M. M. (2022). Distance learning systems and prospects in Uzbekistan. *Архив научных исследований*, 2(1).
5. Исмоилова, С. Я. (2022). Маҳаллий бюджетлар маблағларидан самарали фойдаланишни таъминлашнинг замонавий йўналиши. *Scientific progress*, 3(2), 645–650.
6. Холматов, Б. А., & Абдисаматов, Ш. А. (2019). Некоторые аспекты организации маркетинговой деятельности в субъектах малого бизнеса и частного предпринимательства. In *Теория и практика корпоративного менеджмента* (pp. 133–136).
7. Холматов, Б. А. (2019). Қишлоқ хўжалигида тежамкорлик омилини ривожлантириш бўйича турли даражадаги чора-тадбирларни ўзаро мувофиқлаштириш. *Архив научных исследований*.